

REŠTAUROVANIE RODINNÝCH PORTRÉTOV

AUTORA MIKULÁŠA BÁNOVSZKÉHO

REŠTAUROVAL MGR. ART. MIROSLAV SLÚKA

S FINANČNOU PODPOROU
BANSKOBYSŤRICKÉHO
SAMOSPRÁVNEHO KRAJA

**Stredoslovenská
galéria**

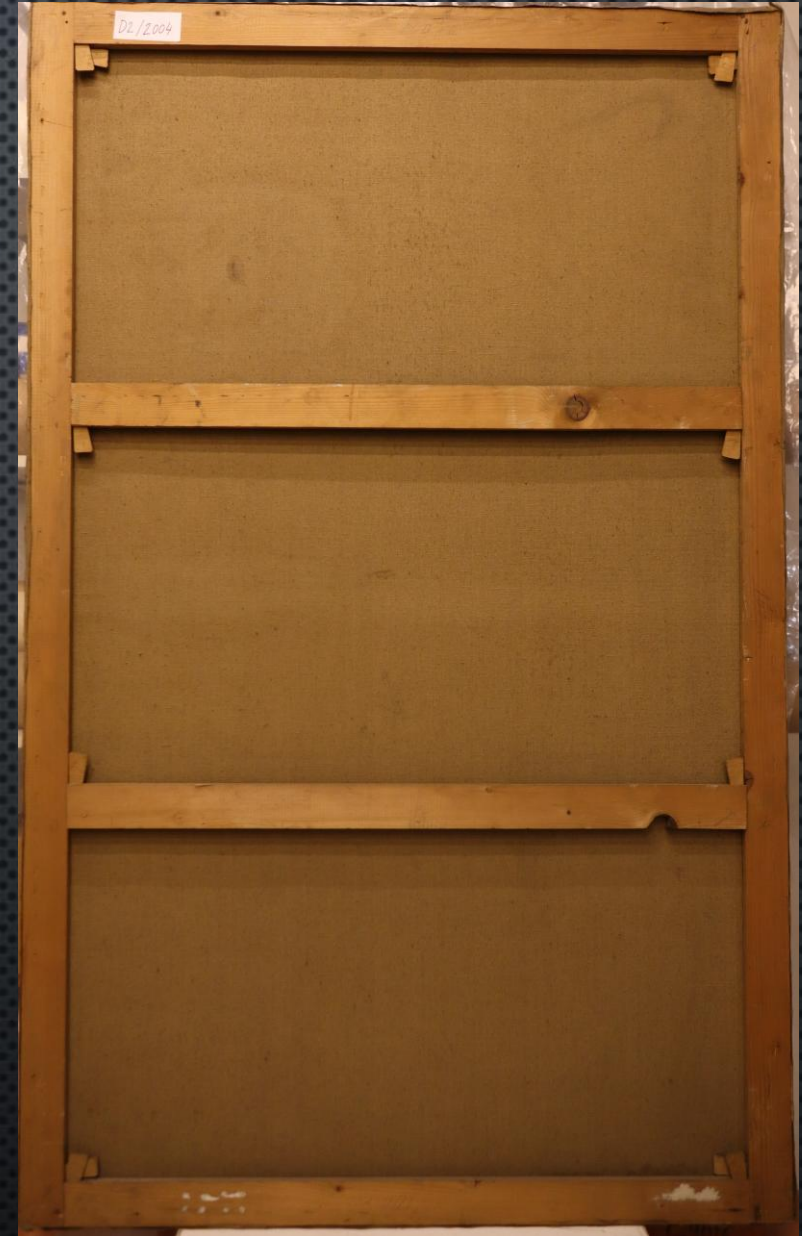
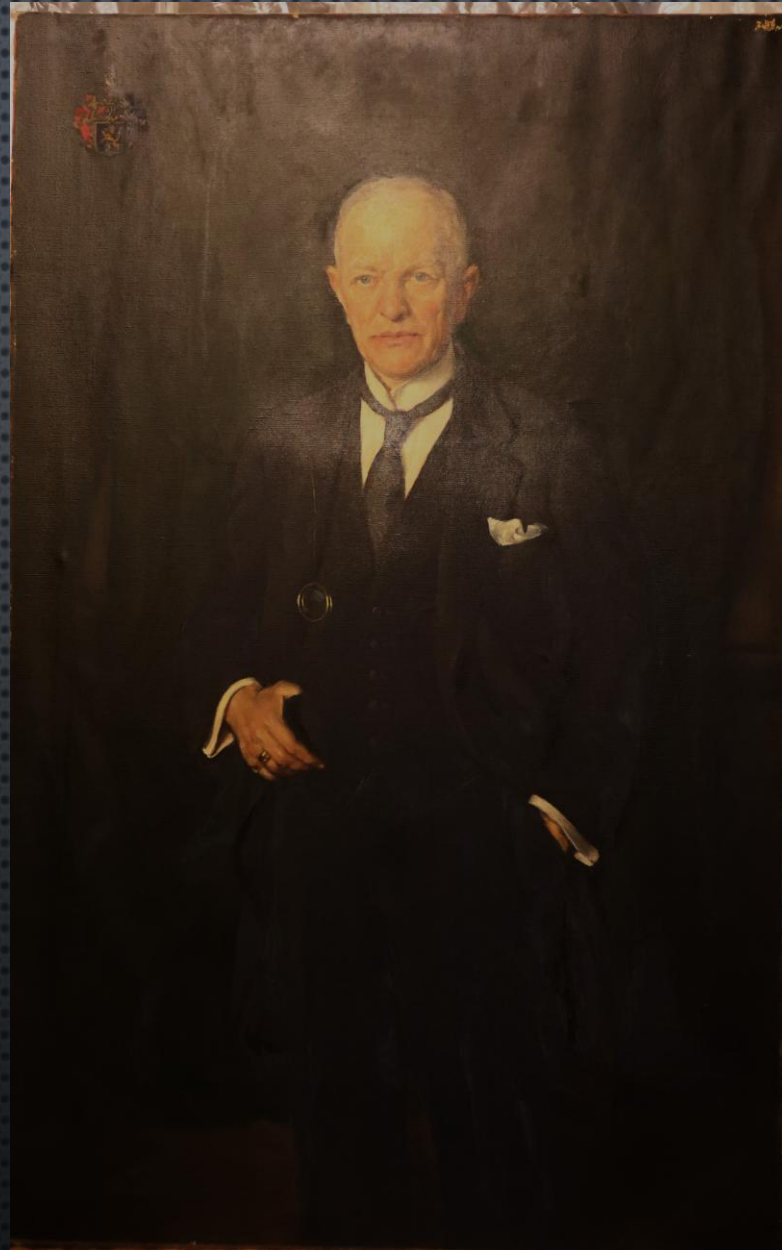
Z verejných zdrojov podporil

u.

fond
na podporu
umenia

PORTRÉT STARŠIEHO MUŽA

STAV PRED REŠTAUROVANÍM

PORTRÉT STARŠEJ ŽENY

STAV PRED REŠTAUROVANÍM

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

STAV PRED REŠTAUROVANÍM

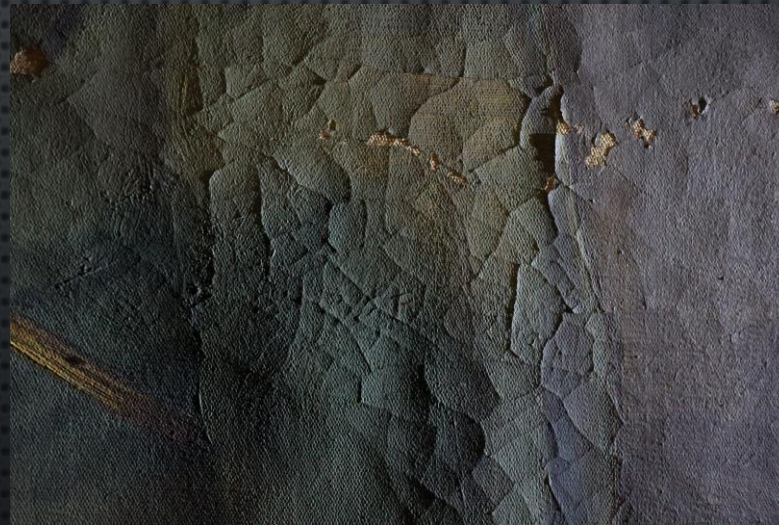
PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

STAV PRED REŠTAUROVANÍM BOČNÉ
RAZANTNÉ SVETLO

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

STAV PRED REŠTAUROVANÍM BOČNÉ
RAZANTNÉ SVETLO POŠKODENIA FAREBNEJ
A PODKLADOVEJ VRSTVY

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

STAV PRED REŠTAUROVANÍM BOČNÉ
RAZANTNÉ SVETLO POŠKODENIA FAREBNEJ
A PODKLADOVEJ VRSTVY

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

STAV PRED REŠTAUROVANÍM

UV SVETLO NEROVNOMERNE NANESENÁ
LAKOVÁ VRSTVA

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

STAV POČAS REŠTAUROVANIA
POLOVIČNÉ OČISTENIE OD DEPOZITU A
STARÉHO LAKU

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

STAV POČAS REŠTAUROVANIA
POLOVIČNÉ OČISTENIE OD DEPOZITU A
STARÉHO LAKU

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

STAV POČAS REŠTAUROVANIA OČISTENIE
ZADNEJ STRANY PO SŇATÍ Z PODRÁMU –
DEPOZIT PRI OKRAJI

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

STAV POČAS REŠTAUROVANIA DUBLÁŽ —
NALEPENIE OBRAZU NA NOVÉ PLÁTNO,
ÚPRAVA ORIGINÁLNEHO PODRÁMU —
NOVÁ PROFILÁCIA

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

STAV POČAS REŠTAUROVANIA CELKOVÉ
OČISTENIE OD DEPOZITU A STARÉHO LAKU
A VYTMENIE POŠKODENÝCH ČASTÍ

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

ZÁVEREČNÝ STAV PREDNÁ A ZADNÁ
STRANA

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

IDE O DÔSTOJNÍKA JAZDECTVA (KAVALÉRIE) RAKÚSKO-UHORSKA, KONKRÉTNE S NAJVÄČŠOU PRAVDEPODOBNOŠŤOU OD **HUSÁROV** ALEBO **DRAGÚNOV**, POCHÁDZAJÚCEHO Z VÝZNAMNÉHO ŠĽAHTICKÉHO RODU.

1. ZBRAŇ A JAZDECKÁ VÝSTROJ (KĽÚČ K ZMENE IDENTIFIKÁCIE)

- **ČIŽMY S OSTROHAMI:** VYSOKÉ ČIERNE JAZDECKÉ ČIŽMY S PRIPEVNENÝMI KOVOVÝMI OSTROHAMI SÚ JASNÝM ATRIBÚTOM JAZDCA. BOLI VÝSADOU KAVALÉRIE, DELOSTRELECTVA ALEBO VYŠŠÍCH GENERÁLNYCH ŠTÁBOV.
- **ŠABĽA:** V KONTEXTE OSTRÔH A ZAVESENIA IDE O **RAKÚSKO-UHORSKÚ JAZDECKÚ ŠABĽU** (NAPR. VZOR 1904 PRE DÔSTOJNÍKOV KAVALÉRIE). JE ZAVESENÁ NA NÍZKO SPUSTENÝCH REMEŇOCH, ČO UMOŽŇOVALO JAZDCOVI POHODLNE SEDIET V SEDLE BEZ TOHO, ABY MU ZBRAŇ PREKÁŽALA. ZLATÝ DÔSTOJNÍCKY STRAPEC (PORTEPÉ) POTVRDZUJE STATUS DŽENTLMENA A DÔSTOJNÍKA.

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

UNIFORMA A PLÁŠŤ

- BLÚZA A RAJTKY:** MÁ NA SEBE POĽNÚ BLÚZU A TMAVÉ JAZDECKÉ NOHAVICE (RAJTKY), KTORÉ SÚ NA VNÚTORNEJ STRANE STEHIEN ZOSILNENÉ KOŽOU (ČI LÁTKOU) PROTI PREDRATIU OD SEDLA — NA MAĽBE JE TO JASNE VIDITEĽNÉ AKO SVETLEJŠIE HNEDASTÉ PLOCHY NA STEHNÁCH.
- PELENDREK (PLÁŠŤ):** KOŽUŠINOU LEMOVANÝ PLÁŠŤ PREHODENÝ LEN CEZ JEDNO PLECE (MENTÍK) BOL PO STÁROČIA TYPICKÝM MÓDNYM PRVKOM UHORSKÝCH HUSÁROV. POČAS PRVEJ SVETOVEJ VOJNY SA TENTO ŠTÝL NOSENIA PLÁŠŤA UDRŽIAVAL AKO PREJAV TRADÍCIE A ELEGANCIE KAVALÉRIE.
- HODNOSŤ:** ČERVENÝ STOJATÝ GOLIER S JEDNOU ŠEŠŤCÍPOU HVIEZDOU A HODNOSTNÝM LEMOVANÍM HO OPÄŤ DEFINUJE AKO **NADPORUČÍKA (OBERLEUTNANT)**. ČERVENÁ FARBA GOLIERA (V KOMBINÁCII S GOMBÍKMI) BOLA V KAVALÉRII PRIRADENÁ KONKRÉTNEMU PLUKU (NAPR. KONKRÉTNEMU HUSÁRSKEMU PLUKU).

POSTAVA NA OBRAZE JE **ARISTOKRAT — NADPORUČÍK RAKÚSKO-UHORSKÉHO JAZDECTVA (KAVALÉRIE)** Z OBDOBIA ROKOV 1916 — 1918. PORTRÉT BOL NAMAĽOVANÝ S CIELOM OSLÁVIŤ JEHO RODOVÝ PÔVOD (ERB V ROHU), JEHO STATUS ELITNÉHO JAZDCA (OSTROHY, MENTÍK, NÍZKY ZÁVES ŠABLE) A JEHO HRDINSTVO NA FRONTE PRVEJ SVETOVEJ VOJNY, KTORÉ DOKAZUJÚ FRONTOVÉ VYZNAMENANIA NA JEHO HRUDI.

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

NA PORTRÉTĚ, KTORÝ ZOBRAZUJE NADPORUČÍKA RAKÚSKO-UHORSKÉHO JAZDECTVA, SI OKREM KOMPLEXNEJ UNIFORMY MÔŽEME VŠIMNÚŤ AJ NIEKOĽKO DETAILOV V JEHO RUKÁCH.

V PRAVEJ RUKE DRŽÍ KOŽENÉ JAZDECKÉ RUKAVICE, KTORÉ SÚ TAKMER ZOVRETÉ, NO VIDIEŤ ICH TMAVŠIU HNEDÚ FARBU A TEXTÚRU KOŽE. TENTO PRVOK ZDÔRAZŇUJE JEHO STATUS ELITNÉHO JAZDCA A DŽENTLMENA.

ZÁROVEŇ V RUKÁCH DRŽÍ VOJENSKÚ ČIAPKU, KTORÁ JE ZLOŽENÁ, ČO NAZNAČUJE, ŽE PORTRÉT VZNIKOL V NEFORMÁLNEJŠEJ SITUÁCII. ČIAPKA MÁ TMAVŠIU FARBU A JE NA NEJ VIDIEŤ MIERNE POKRČENIE TKANINY.

ČO SA TÝKA ŠPERKOV, NA OBOCH RUKÁCH DÔSTOJNÍKA SÚ PRSTENE. NA ĽAVEJ RUKE, KTORÁ SPOČÍVA NA ŠABLI, MÁ NA PRSTENÍKU VÝRAZNÝ ZLATÝ PRSTEŇ SO ZELENÝM KAMEŇOM. NA PRAVEJ RUKE, KTORÁ DRŽÍ RUKAVICE A ČIAPKU, MÁ TIEŽ PRSTEŇ, KTORÝ SA ZDÁ BYŤ ZLATÝ S TMAVŠÍM KAMEŇOM A PEČATNÝ PRŠTEŇ. PRSTENE SÚ PREJAVOM JEHO ŠĽAHTICKÉHO PÔVODU A SPOLOČENSKÉHO POSTAVENIA.

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

TEN ZLATÝ KRUH NAD DVOMA MALÝMI GOMBÍKMI JE **RAKÚSKO-UHORSKÁ DÔSTOJNÍCKA ČIAPKOVÁ KOKARDA (ČIŽE RUŽICA/GOMBÍK)**, V NEMČINE NAZÝVANÁ *KAPPE-ROAS* ALEBO *ALLERHÖCHSTE NAMENSZUG*.

VÝZNAM A DETAILS TOHTO PRVKU

• **ČO PREDSTAVUJE ZLATÝ KRUH:** IDE O OKRÚHLÝ KOVOVÝ TERČÍK (KOKARDU), KTORÝ BOL VYŠÍVANÝ ZLATOU NITOU ALEBO RAZENÝ ZO ZLATISTÉHO MOSADZNÉHO PLECHU. UPROSTRED TOHTO KRUHU BOL VŽDY UMIESTNENÝ **MONOGRAM PANOVNÍKA**.

- KEĎŽE DÔSTOJNÍK MÁ NA HRUDI KAROLOV VOJENSKÝ KRÍŽ ZAVEDENÝ KONCOM ROKA 1916, NA KOKARDE SA S NAJVÄČŠOU PRAVDEPODOBNOŠŤOU NACHÁDZA MONOGRAM „K“ (CISÁR KAROL I.), PRÍPADNE STARŠÍ MONOGRAM „FJI“ (FRANTIŠEK JOZEF I.), AK DÔSTOJNÍK DOSTAL ČIAPKU EŠTE PRED ROKOM 1916 A NOSIL JU ĎALEJ.

• **DVA GOMBÍKY POD NÍM:** TIETO DVA MALÉ GOMBÍKY SLÚŽILI NA UCHYTENIE A ZAISTENIE SKLOPNÉHO NÁKRČNÍKA/TVAROVANÉHO ŠILTU POĽNEJ ČIAPKY (TZV. *FELDKAPPE* VZOR 1908 ALEBO VZOR 1916). V NEPRIAZNIVOM POČASÍ SA DALI ROZOPNÚŤ A ZADNÁ ČASŤ ČIAPKY SA STIAHLA NA UŠI. U DÔSTOJNÍKOV BOLI TIETO GOMBÍKY POTIAHNUTÉ LÁTKOU VO FARBE UNIFORMY ALEBO BOLI KOVOVÉ.

PREČO DRŽÍ ČIAPKU TAKTO?

DÔSTOJNÍCI JAZDECTVA SI NA INTERIÉROVÝCH PORTRÉTOCH VEĽMI ČASTO SNÍMALI POĽNÚ ČIAPKU A DRŽALI JU V RUKE SPOLU S RUKAVICAMI, ABY UKÁZALI UPRAVENÝ ÚČES A ZÁROVEŇ DEMONŠTROVALI UVOĽNENÚ, NO VYSOKO ELEGANTNÚ FRONTOVÚ PÓZU DŽENTLMENA. SPODNÁ STRANA ČIAPKY NA MAĽBE ODHAĽUJE AJ JEJ VNÚTORNÉ KOŽENÉ LEMOVANIE (POTNÝ PÁSIK).

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

ANALÝZA VYZNAMENANÍ (ZĽAVA DOPRAVA NA DETAIL)

DÔSTOJNÍK JE NOSITEĽOM ŠTYROCH ZÁSLUŽNÝCH A PAMÄTNÝCH OCENENÍ, KTORÉ SÚ ZAVESENÉ NA TYPICKÝCH RAKÚSKO-UHORSKÝCH TROJUHOĽNÍKOVÝCH STUHÁCH:

1. VOJENSKÁ ZÁSLUŽNÁ MEDAILA (SIGNUM LAUDIS): PRAVDEPODOBNE STRIEBORNÁ VERZIA NA ČERVENO-BIELO PRUHOVANEJ VOJENSKEJ STUHE ZA ZÁSLUHY PRED NEPRIATEĽOM.

2. MEDAILA ZA STATOČNOSŤ (TAPFERKEITSMEDAILLE): PODĽA TMAVEJ (BRONZOVEJ) FARBY IDE O BRONZOVÚ MEDAILU ZA STATOČNOSŤ, UDEĽOVANÚ ZA HRDINSKÉ ČINY V BOJI.

3. KAROLOV VOJENSKÝ KRÍŽ (KARL-TRUPPENKREUZ): TYPICKÝ OSEMHRANNÝ TMAVÝ KRÍŽ ZO ZINKU, KTORÝ V ROKU 1916 ZAVIEDOL CISÁR KAROL I. PRE VŠETKÝCH VOJAKOV, KTORÍ SLÚŽILI NA FRONTE MINIMÁLNE 12 TÝŽDŇOV A ZÚČASTNILI SA ASPOŇ JEDNEJ BITKY.

4. MARIÁNSKY KRÍŽ NEMECKÉHO RÁDU (MARIANERKREUZ): ČIERNO-BIELY SMALTOVANÝ KRÍŽ S ČERVENÝM KRÍŽOM V STREDOVOM BIELOM POLI. UDEĽOVAL SA ZA ZÁSLUHY V OBLASTI ZDRAVOTNÍCTVA A STAROSTLIVOSTI O CHORÝCH A RANENÝCH POČAS VOJNY (NEMECKÝ RÁD PREVÁDZKOVAL POĽNÉ NEMOCNICE A SANITNÉ VLAKY).

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

VOJENSKÁ ZÁSLUŽNÁ MEDAILA „SIGNUM LAUDIS“

- **VZHĽAD NA OBRAZE:** PRVÁ MEDAILA ZĽAVA S PROFILOM PANOVNÍKA (FRANTIŠKA JOZEFA I.), ZAVESENÁ NA ČERVENO-BIELO PRUHOVANEJ STUHE.
- **HISTÓRIA A VÝZNAM:** BOLA TO JEDNA Z NAJČASTEJŠÍCH A ZÁROVEŇ NAJČESTNEJŠÍCH DEKORÁCIÍ PRE DÔSTOJNÍKOV. LATINSKÝ NÁZOV ZNAMENÁ "ZNAK POCHVALY".
- **KONTEXT:** PODĽA SVETLEHO TÓNU MAĽBY IDE O STRIEBORNÚ VERZIU. PRUHOVANÁ STUHA (TZV. STUHA VOJENSKÉHO ZÁSLUŽNÉHO KRÍŽA) ZNAČÍ, ŽE MEDAILA BOLA UDELENÁ
ZA ZÁSLUHY PRIAMO PRED NEPRIATEĽOM V ČASE VOJNY.

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

MEDAILA ZA STATOČNOSŤ (*TAPFERKEITSMEDAILLE*)

- **VZHĽAD NA OBRAZE:** DRUHÁ MEDAILA V PORADÍ, VIDITEĽNE TMAVŠIA (BRONZOVÁ), ZAVESENÁ NA ROVNAKEJ ČERVENO-BIELO PRUHOVANEJ VOJENSKEJ STUHE.
- **HISTÓRIA A VÝZNAM:** PÔVODNE SA TÁTO MEDAILA UDEĽOVALA VÝHRADNE PODDÔSTOJNÍKOM A MUŽSTVU. AVŠAK OD FEBRUÁRA 1917 (ZA CISÁRA KAROLA I.) BOLO ZAVEDENÉ, ŽE **STRIEBORNÁ A BRONZOVÁ MEDAILA ZA STATOČNOSŤ MOHLA BYŤ UDELENÁ AJ DÔSTOJNÍKOM**
- **KONTEXT:** SVEDČÍ O TOM, ŽE TENTO NADPORUČÍK PREUKÁZAL OSOBNÚ ODVAHU V PRIAMOM BOJI.

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

KAROLOV VOJENSKÝ KRÍŽ (*KARL-TRUPPENKREUZ*)

- **VZHĽAD NA OBRAZE:** TRETIE VYZNAMENANIE V RADE. MÁ VEĽMI ŠPECIFICKÝ OSEMHRANNÝ TVAR S RAMENAMI SPOJENÝMI VAVRÍNOVÝM VENCOM. JE VYROBENÝ Z TMAVÉHO KOVU (ZINOK) A VISÍ NA ČERVENO-BIELO PO STRANÁCH PRUHOVANEJ STUHE.
- **HISTÓRIA A VÝZNAM:** TOTO VYZNAMENANIE ZALOŽIL CISÁR KAROL I. V DECEMBRI 1916.
- **PODMIENKY UDELENIA:** BOLO TO RÝDZO **FRONTOVÉ VYZNAMENANIE**. ABY HO VOJAK ALEBO DÔSTOJNÍK ZÍSKAL, MUSEL SLUŽIŤ NA FRONTE MINIMÁLNE 12 TÝŽDŇOV A ABSOLVOVAŤ ASPOŇ JEDNU BITKU (BYŤ V PRIAMOM KONTAKTE S NEPRIATEĽOM). TO NÁM POTVRDZUJE, ŽE PORTRÉTOVANÝ MUŽ BOL SKUTOČNÝM BOJOVÝM DÔSTOJNÍKOM V PRVEJ LÍNII.

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

MARIÁNSKY KRÍŽ NEMECKÉHO RÁDU (*MARIANERKREUZ*)

- **VZHĽAD NA OBRAZE:** POSLEDNÉ VYZNAMENANIE VPRAVO. ČIERNY SMALTOVANÝ KRÍŽ S BIELYM LEMOVANÍM, UPROSTRED KTORÉHO JE BIELY KRUH S ČERVENÝM KRÍŽOM. VISÍ NA ČIERNO-BIELO-ČIERNEJ STUHE.
- **HISTÓRIA A VÝZNAM:** IDE O DEKORÁCIU, KTORÚ UDEĽOVAL NEMECKÝ RÁD (RÁD NEMECKÝCH RYTIEROV). POČAS PRVEJ SVETOVEJ VOJNY TENTO RÁD FINANCOVAL A PREVÁDZKOVAL OBROVSKÉ MNOŽSTVO POĽNÝCH NEMOCNÍC, SANITNÝCH VLAKOV A LAZARETOV PRE RAKÚSKO-UHORSKÚ ARMÁDU.
- **KONTEXT:** MARIÁNSKY KRÍŽ SA UDEĽOVAL ZA ZÁSLUHY V OBLASTI **DOBROVOĽNEJ ZDRAVOTNÍCKEJ A SANITNEJ SLUŽBY**, ZA STAROSTLIVOSŤ O RANENÝCH NA FRONTE ČI V ZÁZEMÍ, ALEBO ZA VÝZNAMNÚ MATERIÁLNU POMOC VOJENSKÉMU ZDRAVOTNÍCTVU.

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

ZHRNUTIE PROFILU DÔSTOJNÍKA

SKLADBA TÝCHTO ŠTYROCH MEDAILÍ NÁM O MUŽOVI NA PORTRÉTE HOVORÍ, ŽE IŠLO O **AKTÍVNEHO FRONTOVÉHO DÔSTOJNÍKA**, KTORÝ BOL OCENENÝ ZA VELITEĽSKÉ ZÁSLUHY (SIGNUM LAUDIS), PREUKÁZAL OSOBNÚ STATOČNOSŤ V BOJI (MEDAILA ZA STATOČNOSŤ), PREŠIEL SI PEKLOM ZÁKOPOVÝCH BOJOV (KAROLOV KRÍŽ) A ZÁROVEŇ SA NEJAKÝM SPÔSOBOM ZASLÚŽIL O POMOC RANENÝM ALEBO ORGANIZÁCIU ZDRAVOTNÍCKEJ POMOCI (MARIÁNSKY KRÍŽ).

PORTRÉT MLADÉHO VOJAKA

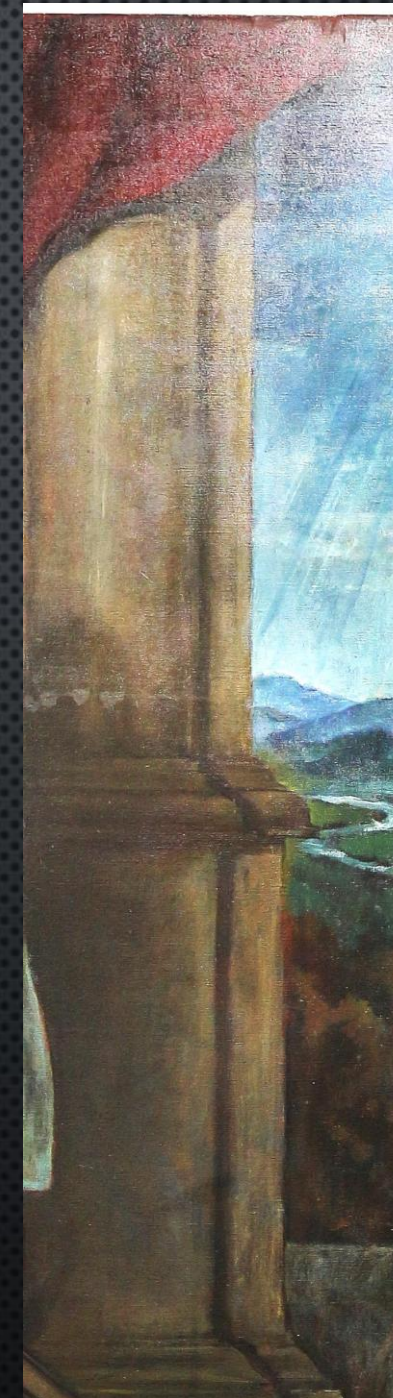
TOPOGRAFIA: MEANDRE RIEKY V ÚDOLÍ (SÚVIS S HRONOM)

PRI PODROBNOM POHĽADE DO PRIEHLADU VIDÍME ZVLNENÚ KRAJINU, KTOREJ DOMINUJE VÝRAZNÝ SVETLÝ, KĽUKATÝ MOTÍV SPLÝVAJÚCI Z POZADIA DOPREDU:

- MEANDRUJÚCI TOK:** IDE O JEDNOZNAČNÉ ZOBRAZENIE **RIEČNEHO KORYTA**, KTORÉ SA VLNÍ ŠIROKÝM ÚDOLÍM MEDZI KOPCAMI.
- SÚVIS S BYSTRICOU A HOREHRONÍM:** TENTO KONKRÉTNY VÝREZ NÁPADNE PRIPOMÍNA POHĽAD NA **RIEKU HRON A ZVOLENSKÚ KOTLINU / HOREHRONSKÉ PODOLIE** Z NIEKTORÉHO VYVÝŠENÉHO MIESTA (NAPRÍKLAD Z TERASY ŠĽAHTICKÉHO SÍDLA V OKOLÍ BANSKEJ BYSTRICE ALEBO ZVOLENA). HRON PRED SVOJOU REGULÁCIOU V 20. STOROČÍ PRESNE TAKTO DIVOKO MEANDROVAL. SYNOVO POZADIE JE ODKAZOM NA RODNÝ KRAJ (DOMÍNIUM)

BÁNOVSKÝ V TOMTO DIELE VERNE NASLEDUJE ZÁPADOEURÓPSKY A STREDOEURÓPSKY BAROKOVÝ MODEL REPREZENTÁCIE VOJVODCOV A ŠĽAHTICOV:

- ARCHITEKTÚRA A PRÍRODA:** SPOJENIE INTERIÉROVÉHO LUXUSU (STĹP, KAMENNÁ PODLAHA, ŤAŽKÝ ZAMATOVÝ ZÁVES) S PRIEHLADOM NA ŠÍRU PRÍRODU MALO DIVÁKOVI JASNE DEMONŠTROVAŤ: „TENTO MUŽ JE VZDELANÝ A BOHATÝ (INTERIÉR), ALE ZÁROVEŇ VLÁDNE A CHRÁNI TENTO KRAJ A ÚZEMIE, KTORÉ VIDÍTE ZA NÍM (EXTERIÉR).“

IDENTIFIKÁCIA PORTRÉTOV POMOCOU ERBU

DOC. PHDR. FREDERIK FEDERMAYER, PHD.
KATEDRA ARCHÍVNICTVA A MUZEOLÓGIE
FILOZOFICKÝ FAKULTA UK, BRATISLAVA

HERALDICKÝ POPIS PREDMETNÉHO ERBU:

- PREDMETOM NÁŠHO VÝSKUMU BOLI ZOBRAZENIA ERBOV ZO SPOMÍNANÝCH TROCH PORTRÉTOV. VŠETKY SÚ OBSAHOVO IDENTICKÉ.
- ERB TVORÍ MODRÝ ŠTÍT, V KTORÉHO POLI NA ZELENEJ PAŽITI STOJÍ DOPRAVA OBRÁTENÝ DVOJCHVOSTÝ ZLATÝ LEV.
- NAD ŠTÍTOM JE TURNAJOVÁ MRIEŽKOVÁ PRILBA S KORUNKOU. KLENOT TVORÍ DOPRAVA OBRÁTENÝ BIELY ŽERIAV DRŽIACI V PRAVEJ NOHE KAMEŇ.
- PRIKRÝVADLÁ SÚ ČERVENO-ZLATÉ A MODRO-STRIEBORNÉ.

KOMPARÁCIE SO ŠĽACHTICKÝMI ERBAMI RODOV S PODOBNOU SKLADBOU ERBU

ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA ERBU

SKÚMANÝ ERB SVOJOU FORMÁLNOU PODOBOU JEDNOZNAČNE ZARAĐUJEME MEDZI ŠĽACHTICKÉ ERBY. OBSAHOM HERALDICKÉHO ZNAMENIA HO MÔŽEME ZARADIŤ K TYPICKÝM ERBOM UHORSKEJ NOBILITY. Z POHĽADU FORMÁLNO-VÝTVARNÉHO SPODOBNENIA SA HLÁSI SKÔR DO 19. STOROČIA, ČO NAZNAČUJE, ŽE PREDLOHOU MALIARA MOHOL BYŤ BLIŽŠIE NEURČENÝ OBRAZOVÝ PRAMEŇ Z TOHTO OBDOBIA (ISTOTNE DODANÝ PORTRÉTOVANÝMI OSOBAMI) A PRAVDEPODOBNE NIE ORIGINÁL ERBOVEJ LISTINY. SAMOZREJME, ANI TÚTO MOŽNOSŤ NEMÔŽEME VYLÚČIŤ. AK ŠLO O PRÍSLUŠNÍKOV NOVEJ ŠĽACHTY, POVÝŠENEJ AŽ NA SKLONKU MONARCHIE

KOMPARÁCIE SO ŠL'ACHTICKÝMI ERBAMI RODOV S PODOBNOU SKLADBOU ERBU

- **HERALDICKÝ KĹÚČ: ČO ZNAMENAJÚ TIETO DETAILS?**

1. **ŽERIAV S KAMEŇOM (VIGILANTIA):** ŽERIAV DRŽIACI KAMEŇ JE V HERALDIKE UNIVERZÁLNYM SYMBOLOM **ABSOLÚTNEJ OSTRÁŽITOSTI A STRÁŽNEJ SLUŽBY**. PODĽA STREDOVEKÝCH OPISOV PRÍRODY (BESTIÁROV) STRÁŽI KŔDEĽ ŽERIAVOV JEDEN VYBRANÝ JEDINEC. TEN STOJÍ NA JEDNEJ NOHE A V DRUHEJ ZVIERA KAMEŇ. AK BY STRÁŽCA ZASPAL, NOHA SA UVOĽNÍ, PDAJÚCI KAMEŇ HO UDRIE PO DRUHEJ NOHE A PREBUDÍ HO. TENTO MOTÍV SA UDEĽOVAL RODINÁM, KTORÉ VYKONÁVALI STRÁŽNE, OBRANNÉ, VOJENSKO-ADMINISTRATÍVNE ALEBO DÔLEŽITÉ KAPITANÁTNE ÚRADY.
2. **LEV S ČERVENÝM JAZYKOM, PRÁZDNE LABY:** NA ROZDIEL OD TISÍCOV BEŽNÝCH UHORSKÝCH ARMÁLESOV, KDE LEV ZÚRIVO MÁVA ŠABLŤOU ALEBO MEČOM, TENTO LEV ZBRAŇ NEMÁ. ČERVENÝ JAZYK VYJADRUJE ODVAHU A BOJOVNOSŤ, NO ABSENCIA MEČA A PRÍTOMNOSŤ ŽERIAVA S KAMEŇOM POSÚVA RODOVÚ MINULOSŤ OD ČISTEJ FRONTOVEJ BRUTALITY SKÔR K **OBRANNÉMU, DIPLOMATICKÉMU, ÚRADNÍCKEMU ČI STRÁŽNEMU POSLANIU**.

KOMPARÁCIE SO ŠĽAHTICKÝMI ERBAMI RODOV S PODOBNOU SKLADBOU ERBU

Obr. 1 Ján Tyszó, 1717

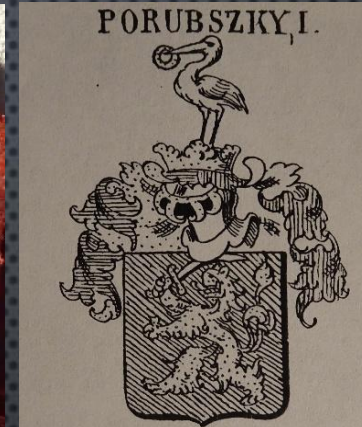
Obr. 2 Porubský

Obr. 3 Kobilic

OBR. 7 FARÁR ŠTEFAN JANKOVIČ

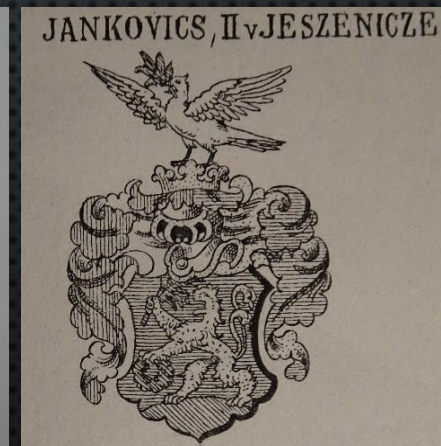
Obr. 4 Kozma

Obr. 5 Levkó

Obr. 6 Jánkovič

KOMPARÁCIE SO ŠL'ACHTICKÝMI ERBAMI RODOV S PODOBNOU SKLADBOU ERBU

ROD JANOVIČ (Janovits / Janovics / Janovich)

Tento rod bol pevnou a integrálnou súčasťou histórie Brezna a Horehronia, no po búrlivých udalostiach rokov 1918 – 1920 jeho významná stopa v regióne po meči zanikla.

- Súvislosť s erbom:** Rod Janovič dostal armáles, v ktorom je hlavným motívom práve modrý štít, **zlatý lev bez zbrane** a v klenote nad prilbou tróni **žeriav bdejúci na jednej nohe a držiaci kameň**. Táto zhoda je absolútna.

- Väzby na Brezno:** Príslušníci tohto rodu pôsobili po generácie ako vysokí úradníci – stoliční tabulárni sudcovia, prefekti, kapitáni, právnici a hodnostári, ktorí spravovali majetky a lesy na Horehroní a úzko spolupracovali s banskobystrickým centrom.

- Prepojenie na rok 1918 a maliara Bánovského:** Mladý nadporučík kavalérie z portrétu je pravdepodobne mladý syn z tejto rodiny, ktorý bojoval v prvej svetovej vojne. Keď sa v prelomovom roku 1918 vrátil domov, rodina (otec s monoklom a matka v luxusnom kožuchu) si u banskobystrického rodáka Mikuláša Bánovského objednala tento reprezentatívny triptych.

Maliar v pozadí syna zobrazil terasu ich sídla s priehľadom na **meandre Hrona**, ktoré sa kľukatili pod Breznom smerom na Banskú Bystricu. Bol to ich rodný kraj, ich domíniom, ktoré hrdý otec spravoval.

- **1. PÔVOD RODU A UDELENIE ARMÁLESU**

- ROD JANOVÍČ PATRIL K TZV. **ÚRADNÍCKEJ A MEŠTIANSKEJ ŠLACHTE (NOBILITOVANÉMU MEŠTIANSTVU)**. SVOJE POZÍCIE SI NEVYBUDOVALI AKO STARÉ STREDOVEKÉ MAGNÁTSKE RODY (VLASTNIACE OBROVSKÉ HRADY A PANSTVÁ), ALE PROSTREDNÍCTVOM VZDELANIA, VERNOSTI PANOVNÍKOVI A SPRÁVY KRÁLOVSKÝCH MIEST ČI ŠTÁTNYCH LESOV A BANÍ NA HOREHRONÍ.

- **UDELENIE ERBU:** ICH ARMÁLES (ŠLACHTICKÝ DIPLOM) BOL UDELENÝ PANOVNÍKOM ZA ZÁSLUHY V ŠTÁTNEJ SPRÁVE A PRI OBRANE STREDOSLOVENSKÝCH BANSKÝCH MIEST. TO JE PRIAMY DÔVOD, PREČO LEV V ŠTÍTE NEMÁ ÚTOČNÚ ZBRAŇ (ŠABLŮ) – ROD NEBOL PRIMÁRNE FRONTOVO-VOJENSKÝ, ALE ADMINISTRATÍVNO-OBRANNÝ.

- **ŽERIAV S KAMEŇOM (VIGILANTIA):** PRÁVE TENTO SYMBOL NA PRILBE VYJADROVAL ICH ÚRADNÚ POVINNOSŤ – BDELOSŤ NAD FINANCIAMI, PORIADKOM A BEZPEČNOSŤOU MESTA BREZNA A ZVOLENSKEJ STOLICE.

- **2. PÔSOBENIE V BREZNE A NA HOREHRONÍ**

- V PRIEBEHU 19. STOROČIA SA JANOVÍČOVCI (ČASTO PÍSANÍ S MAĎARSKOU KONCOVKOU *JANOVITS*) STALI PEVNOU SÚČASŤOU BREZNIANSKEJ ELITY.

- PÔSOBILI V ŠTRUKTÚRACH MESTA AKO SENÁTORI, PRÁVNÍ ZÁSTUPCOVIA A KRÁLOVSKÍ ÚRADNÍCI.

- ÚZKO SA SPÁJALI S LESNÝM A BANSKÝM ERÁROM NA HOREHRONÍ (BREZNO, ČIERNY BALOG, HRONEC, MÝTO POD ĎUMBIEROM).

- ICH MAJETKOVÉ ZÁZEMIE RODINY SA VIAZALO NA MESTSKÉ KÚRIE A PRÍMESTSKÉ POZEMKY V OKOLÍ BREZNA – PRESNE V OBLASTI, KDE SA KLUKATÍ HRON, KTORÝ BÁNOVSKÝ TAK DETAILNE ZACHYTL NA POZADÍ OBRAZU MLADÉHO DÔSTOJNÍKA.

- **3. ROK 1918 A "LABUTIA PIESEŇ" RODINY**

- TRIPTYCH Z ROKU 1918 – A 1923 OD MIKULÁŠA BÁNOVSKÉHO ZACHYTÁVA RODINU V ICH ABSOLÚTNOM SPOLOČENSKOM VRCHOLE, NO ZÁROVEŇ NA PRAHU DEFINITÍVNEHO PÁDU.

- **SYN – NADPORUČÍK (OBERLEUTNANT):** MLADÝ MUŽ NA HLAVNOM PORTRÉTE SLÚŽIL POČAS PRVEJ SVETOVEJ VOJNY AKO DÔSTOJNÍK (PRAVDEPODOBNE V RAKÚSKO-UHORSKOM JAZDECTVE ALEBO U HUSÁROV, ČOMU ZODPOVEDÁ ELEGANTNÁ UNIFORMA). DOMOV SA VRÁTIL ŽIVÝ V ROKU 1918. PORTRÉT MAL BYŤ OSLAVOU JEHO NÁVRATU A PREŽITIA VOJNY.

- **OTEC A MATKA:** REPREZENTUJÚ STARÚ UHORSKÚ HONORÁCIU. LUXUSNÉ KOŽUCHY, MONOKEL A HRDÉ RODOVÉ ERBY NA VŠETKÝCH TROCH OBRAZOCH MALI DEMONŠTROVAŤ, ŽE RODINA SI DRŽÍ SVOJ STATUS.

- **4. PREČO RODINA PO ROKU 1918 ZANIKLA?**

- TO, ŽE ROD JANOVÍČOVCOV Z BREZNA DNES UŽ V HISTORICKÝCH SÚPISOCH MODERNÝCH DEJÍN NEFIGURUJE, SPÔSOBILI DVA FATÁLNE FAKTORY:

1. **POLITICKÝ ZLOM (VZNIK ČSR):** V OKTÓBRI 1918 VZNIKLO ČESKOSLOVENSKO. JEDNÝM Z PRVÝCH ZÁKONOV NOVEJ REPUBLIKY (ZÁKON Č. 61/1918 Zb.) BOLO **KOMPLETNE ZRUŠENIE ŠLACHTICKÝCH TITULOV, RODOVÝCH VÝSAD A ZÁKAZ POUŽÍVANIA ERBOV**. PRE RODINU ZARYTO VERNÚ STARÉMU REŽIMU (ČO DOKAZUJE OKÁZALÉ MAĽOVANIE ERBOV NA OBRAZY EŠTE V ROKU 1918) TO BOL OBROVSKÝ SOCIÁLNY PÁD. MNOHÍ ÚRADNÍCI MAĎARSKEJ ALEBO PONEMČENEJ ORIENTÁCIE ODMIELI PRÍSAAHU NOVEJ ČSR A STRATILI SVOJE POSTAVENIA.

2. **VYMRETIE PO MEČI / EMIGRÁCIA:** PODĽA INDÍCIÍ A ARCHÍVNÝCH FRAGMENTOV Z REGIÓNU TÁTO VETVA JANOVÍČOVCOV V BREZNE V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ **VYMRELA PO MEČI**. AK MLADÝ NADPORUČÍK Z OBRAZU PADOL V NESKORŠÍCH LOKÁLNYCH KONFLIKTOCH (NAPRÍKLAD POČAS VPÁDU MAĎARSKEJ REPUBLIKY RÁD NA JAR 1919, KEDY SA NA HOREHRONÍ TVRDO BOJOVALO), ALEBO AK EMIGROVAL DO MAĎARSKA/RAKÚSKA, RODOVÁ LÍNIA V BREZNE DEFINITÍVNE ZANIKLA. NA HOREHRONÍ ZOSTALI LEN CIVILNÉ VETVY TOHTO PRIEZVISKA BEZ ŠLACHTICKÉHO POZADIA.

ĎAKUJEM ZA POZORNOST